

SPOMINSKI LIST.

Jutri imam štirinajst let! Danes me vidite zadnjič v šoli. Potem pa: Adijo, in zdrava ostani!» Tako pač misli marsikateri naših učencev, — ako se mu sploh potrebno zdi, da do zadnjega izpolnjuje svojo dolžnost proti šoli. Koliko se jih pa zmuzne poprej! Da bi se poslovil od učencev, ki je z njimi posedal osem ali vsaj šest let na istih klopeh, s katerimi je prebil toliko lepih — nemara tudi nekaj bridkih uric, ali pa od učitelja, ki mu je žrtvoval v teku let toliko truda in znoja — kaj še! In da bi se zahvalil? Za kaj neki? Ali, da bi celo prosil odpustnice? Čemu?

Ali je tako? — Vem, ne vselej, ampak večkrat, mnogokrat, prevečkrat! In to je žalostno! — Kdo se tako poslavlja, kdo tako malo spoštuje šolo, dokler še je njen učenec, kako jo naj v čišlih ima, ko pride izvan njene oblasti! Kak vpliv bodo imeli njeni nauki, ki mu jih je dala šola na pot v življenje!

Pa ni, da bi moralo tako biti. Saj tudi drugod ni tako. Kadar oprošča rokodelski mojster svojega vajenca, kadar iz vajenca postane pomagač, vrši se to z veliko sijajnostjo in nazadnje se mu izroči oprostilni list. Mladi pomagač pa s ponosom kaže vsakomur, kdor ga hoče videti, svoj oprostilni list, češ, sedaj sem kaj, nekaj sem dosegel. In potem si ga lepo zavaruje v okviru, hrani ga in v poznih letih ga kaže svojim otrokom in vnukom in še vedno je ponosen na to, česar se je v mladih letih naučil. Ali se kaj tacega ne bi dalo doseči z ozirom na šolo?

Solska doba je v življenju človeškem brez dvombe tolikega in še večjega pomena kakor doba obrtnega učenja. Osem polnih let traja; to je lep odlomek vsega življenja. Je-li treba tukaj povdarjati, kolikega pomena je ta doba za vse življenje vsakega posamnika? Resnica pa je, da

se osebito tisti ljudje, ki so z ljudsko šolo dovršili svojo izobrazbo, v poznejših letih najmanj spominjajo šolskih let. In s spominom na šolo žalibog kaj radi izginevajo nauki, ki jih je šola v teku let znašala, kakor čebela strd.

Vzroki tej malomarnosti in malobrižnosti nasproti šoli so različni. Eden izmed njih (po mojem mnenju ni najzadnji,) je gotovo ta, da se vrši izstop iz šole navadno strašno prozaično. Učenec (oziroma učenka) pač izostane in — ni ga več v šoli. Izginil je kakor kafra. Tuintam se še nemara kateri zglesi za odpustnico. Navadno jo mora učitelj za njim nesti, ako hoče izpolniti svojo dolžnost, da mu jo izroči.

Temu bi se dalo brez dvombe vsaj deloma odpomoči, ko bi se učenci od šole nekoliko slovesneje odslavljali in ko bi jim dajala šola nekak spominek na pot v življenje, ki bi jih veselil. V nekaterih šolah je običajno, da dobi učenec za spomin na šolo, ko izstopi iz nje, sadno drevesce iz šolskega vrta, naj si ga vsadi doma in ga goji; dekletom podarjajo včasih v isti namen žive cvetice. To je gotovo vse hvale in posnemanja vredno; ampak povsodi se to ne da tako storiti in vsakemu učencu pač nobena šola ne more izročiti tak spomin. Pač pa je povsodi mogoče, da se «abiturijenti» odslove nekako svečanostno in da se izroči vsakemu poleg odhodnega izpričevala še «Spominski list».

Nikakor ne mislim na velikansko šolsko slavnost, ki se ne da vselej in povsodi prirediti. Ampak tam, kjer je običajno, da učenci izstopajo iz šole koncem šolskega leta ali vsaj koncem polletja — žal da ni povsodi tako! — se itak poslavlja učitelj od vseh učencev, predno jim razdeli šolska naznanila. Tu bi bilo na mestu, da bi učitelj poklical «abiturijente in abiturijentke», jim povedal nekoliko pristrčnih besed za slovo, in jim na srce položil, naj dobro shranijo odpustnico in Spominski list, ki jim se bode izročil. Odpustnica jim bode še morebiti kedaj potrebna in koristna, Spominski list pa naj shranijo, če je mogoče v okvir ter ga obesijo pri svoji postelji. Tako jih bode vedno spominjal na šolo in njene nauke in še v poznih letih jih bode razveselil, kadarkoli ga bodo pogledali in se pri tem spomnili svojih učiteljev, svojih nekdanjih součencev in součenk in lepe dobe mladosti. Na to naj zapoje učenci «Pobratimijo» in če na konec eden izmed «abiturijentov» pove par besedi za slovo, bode ta preprosta slavnost gotovo vsem ostala v vednem spominu.

Tam pa, kjer vsak učenec izstopi iz šole, kakor hitro dopolni štiri-najsto leto, kjer torej izstopajo pasamič, naj bi učitelj s kratkimi prijaznimi besedami vsakemu izročil odpustnico in Spominski list.

Da to ne bi nič koristilo šoli, mislite? Jaz ne! Jaz sem prepričan, da bode vsaj tuintam en učenec ali ena učenka v časti imela Spominski list, da ga bode shranila in ga nekaj kazala svojim otrokom. Tako bode ta list vplival še v drugo koleno. In ker bode iz začetka menda samo po-

samezna prikazen, to se bode s časoma udomačilo in bode postalo obče, uvaževanja vredno vzgojno sredstvo.

Takšna povdarjanja so napolila odbor «Slov. Šolske Maticе» na to, da je sestavil Spominski list. Naš za mladino vedno vneti in goreči pesnik gospod profesor J. Stritar nam je na našo prošnjo drage volje spesnil v ta namen zelo primerni, krasni pesmici, eno za učence, eno za učenke, kot besedilo Spominskemu listu.

Častna dolžnost nam je, da izrečemo visokočislанemu gospodu profesorju za njegovo ljubeznjivo prijaznost tudi na tem mestu najtoplejšo zahvalo. Ker bo gotovo zanimalo častite bralce Popotnikove, ponatisnemo v nasledujem celo besedilo Spominskega lista. Slove tako-le:

«Slovenec, tvoja zemlja je zdrava!»

SPOMINSKI LIST

učencu

za slovo in v spomin na šolo.

NA POT V ŽIVLJENJE

Z Bogom, sinko, srečno hodi,
šola daje ti slovo;
po življenja potih vodi
Bog naj z milo te roko!

Sveto vero zvesto hrani,
stori kar ti vest veli,
domovini zvest ostani,
zanjo daj, če treba kri!

Kar naukov ti podala
šola je, po njih ravnaj,
v dobrem trden kakor skala,
omajati se ne daj!

Priden, varčen, trezen bodi,
dober človek, mož krepak,
po pravice potih hodi,
v vsem življenju poštenjak!

J. S.

.....razredna ljudska šola v .....

dne ..... 190.....

.....
šolski vodja.

.....
katehet.

.....
učitelj.

PESMICA ZA DEKLIŠKI LIST:

Z bogom, hčerka, srečno hodi,
božja roka naj te vodi,
šola daje ti slovo.
Kar ti je naukov dala,
glej, da se po njih ravnala
v vsem življenju boš zvesto.

Kar ti vest veli, to stori,
mirno, kar je res, govori,
preslepiti se ne daj:
čednost je najboljša dota,
čednost prava je lepota,
ki ji čas ne more kaj.

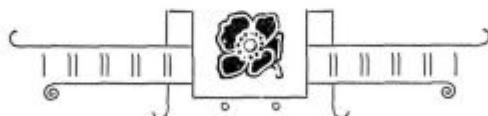
Rada delaj, moli rada,
greha boj se kakor gada:
ženska duša nežna stvar.
Če si dekla ali žena,
dobra bodi in poštena,
pa prevzeti se nikar!

J. S.

Besedilo je obdano s krasno risbo v barvotisku, ki jo je risal znani umetnik gospod S. Magolič. Sredi vzglavlja vidiš učitelja, ki se v šolski sobi poslavlja od učenca. Na levi strani je deček v drevesnici, na desni pa deklica v cvetličnjaku. Ob straneh tvarjajo arabeske okvir. List ima velikost 34×45 cm. Papir je posebno močen in lep.

Učitelji, sezite marljivo po tem vzgojnem sredstvu, ki se bode obilno splačalo!¹

H. Sch.

¹ «Spominski list» izide še pred Veliko nočjo. En izvod velja 12 h, 100 izvodov 10 K. Ako se naroči 100 izvodov pred 1. majnikom, se natisne tudi ime dotične šole, ne da bi se za to povišala cena. Stroške pošiljatve plača sprejemnik. Pri naročitvi naj se pove, koliko izvodov za učence in koliko za učenke se želi. Naročnina se pošilja gospodu ravnatelju A. Senekoviču v Ljubljani.

VPLIVI DUŠNIH PRETRESOV PRI DOMAČI IN JAVNI ODGOJI.

PIŠE AVGUŠTIN POŽEGAR.

Otrok čita dušo tvojo,
le malo ti poznaš njegovo.

Odgojevanje je naše delo. Na male in velike, na mlade in stare ljudi vplivamo po govoru in z dejanjem, hoteč doseči smoter odgoje, smoter človeštva, kakor si ga slikamo ljudje, ustvarjeni po podobi božji. Toda življenje ne zadostuje našim željam. Prepogosto vidimo pojave, ki nas vznemirjajo in napolnijo s čutom nezadovoljnosti, da ne obupnosti.

Najtežje delo je pač res človeka odgojiti do tega, da misli, hoče in čuti v soglasju s sosedi. Saj je človek najbolj mnogostransko in vihravo bitje na zemlji in največja umetnost je, podeliti njemu nekoliko stalnih načel za družabno življenje.

Vemo, da je človek človeku vse. Vemo, da so ljudje v duševni zvezi, ki jo imenujemo občevanje. Vidimo pa tudi, da je občevanje po vsebini in obliki odvisno od kakovosti mišljenja in čutenja posameznega človeka. Z duhom vplivamo na duh sosedov, ondi vzbujamo misli, voljo in čut, dosegujemo soglasje ali nesoglasje v družabnem občevanju. Vsaka beseda iz ust, vsaka poteza na obrazu vzbuja pri sosedu primerne predstave, povzroči primerno reakcijo. Duh je primerjati gladini morja, sestoječi iz gibljivih delcev. Na gladino tlači zrak v lepem ravnotežju. Mir je. Najmanjša zmešnjava v zračnem ravnotežju, najmanjša sapica moti in razruši mir med vodenimi delci, veter pa jih pretrese sem in tja. Ko so ponehali mehanični vzroki nemiru, vrne se polagoma prejšnje stanje miru na površini vode.

Lahko spoznamo vzrok in učinek, vzrok in posledico. Tudi človeški duh je neskončna ravan v matematiški domišljiji, vezan na fiziško materijo. Nad duhom posameznika se razpenjajo duhovi sosedov, vedno pripravljene vplivati nanj. Mehaničnim zračnim udarcem na mirno vodo primeroma odgovarjajo besede, katere delujejo kot miki in vzroki duševnega gibanja. Duševna gibanja imenujemo najrajši dušne pretrese, katerih razločujemo po količini in kakovosti prav mnogo.

O teoriji dušnih pretresov ne bomo govorili. Kazali bomo le, koliko veljajo dušni pretresi pri odgojevalnem delu.

Izkušnje in opazovanja v vsakdanjem življenju so nam vedno najboljše svetovalci, najboljše viri dejanskih razmotrivanj.

Dandanes slišimo in čitamo marsikaj o «nervoznosti», ki ni nič drugega nego razdražljivost živcev. Ker se vse razdraženosti živcev osredotočijo v možganih, v sedežu individualne zavednosti, lahko rečemo, da razdraženi živci razdražijo duh. Razdraženost duha je dušni pretres v manjši ali večji meri.

Zdravniki in dr. trde, da živimo v dobi občne razdražljivosti in občutljivosti; pravijo, da je nervoziteta «moderna» bolezen, ki raste na tleh pretirane civilizacije, pa tudi na tleh prenapete skrbnosti v boju za vsakdanji kruh. Res! Marsikdo je po koncu, ker ga nekdo ni — ali ne v dostojni obliki pozdravil. Drugi je nevoljen, ker nekdo ni potrkal — ali je preglasno potrkal na duri. Drugi zagrmí nad človekom, ki je pred durmi preglasno očedil škornje. Drugi se jezi, ker nekdo ni «kihnil» v predpisani tihi obliki i. t. d. Dovolj razdražljivih pregreh, ki delajo marsikomur preglavico, pri drugih pa vzbujajo celo jezo in še več. Žaljeni in jezni smatrajo vse kot čin «zlobnosti». Ta zlobnost jih zopet razdraži — njih duh postane pravi «akumulator» razdražljivosti. Tako naloženi duh kaže vedno stremljenje, oddati sosedom ali okolici nekoliko svoje prenapetosti. Pri tem se obloži še bolj in trpi tembolj, če ga draži sosed nadalje.

Ko se je šlo pred nekaj leti za poboljšanje gmotnih razmer štajerskih učiteljev, izjavil je nek višji dostojanstvenik, da bi učne osebe lahko postale «brezidejalna masa», ko bi se ustreglo njihovim zahtevam in prošnjam. Opazoval in zasledoval sem takrat splošno ogorčenost učiteljstva. Nekateri so bili precej razburjeni, četudi dotična izjava ni bila niti pretreska vredna. Manjkala ji je stvarna podlaga resnice. Po logiki je bilo sklepati takole: Denar na sebi ne demoralizuje nikogar. Razkošnost je le posledica nenravne lahkomiselnosti, ki izvira iz premale naobraženosti. Ako torej učiteljem primanjkuje naobraženosti do pravilne porabe plač, je treba ustreči težnjam po višji naobrazbi. Če pa so učitelji dovolj naobraženi, potem izjava je prazna, če pomislimo, da bi bili višji, boljše plačani službeniki tem večja «brezidejalna masa», ko bi iskali «idejale» v denarju. V tem slučaju bi sicer vsak človek, tudi največji «altruist» segel po denarju, «idejalu» pa dal slovo.

Vsako besedo, vsako izjavo je treba mirno in stvarno preudarjati in shvatati. Največkrat ni vzroka, ne povoda, da bi se človek na dolgo z rečjo pečal, še manj, da bi se ob njej vznemiril. Pa kdo pretresuje vse, kar se mu nudi pri raznih prilikah in časih do dna? Že v prvem trenotku spozna, da je reč naperjena proti njemu in njegovim interesom. V tem hipu je že «iz hišice»; malenkosten vzrok zadostuje, da se stavi po koncu v kateribodi obliki. Trezni in mirni premislek sledi še le «post festum, postum iram sanctam et indignationem». Vsakdo ve, da vpliva vsaka beseda nanj; vedel bi naj tudi, da njegova beseda vpliva na so-

seda. To menda tudi ve, pa gre se za njegov «jaz». Nagon «samoobdržnosti» ga premaguje, ne pomisli sosedove veljave, tišči sebe v ospredje, meneč, da je le on točka, ob kateri se vrti ves svet. Vsakdo hoče meriti svet po svojih močeh, vsakdo upošteva v prvi vrsti svojo veljavo, veljave drugih ne pripozna. Subjektivnost je velika, objektivnost mala. Lastni ugled pa nima odgojevalne sile, kadar se vriva in vsiljuje.

Dovolite cenjeni bralci in bralke, da podkrepim to z dejanskim dogodkom v šolskem življenju. V razredu je sedel 6letni deček novinec. Do šolske dolžnosti je živel precej brezskrbno, le animalno, v odgoje neveščih rokah. Slišal in videl in doživel je v domači gostilniški sobi marsikaj «nežnega». Ko je prišel v šolo, kazal je nek ustrašen obraz, a z nekaterimi prijaznimi besedami i. t. d. se mu je prikupilo šolsko življenje. Pride 1. ura veronauka. G. veroučitelj zahteva, da moli deček «Oče naš». V dobi svoje starosti in zaostale odgoje je poznal deček le svojega zemskega očeta, pa tudi tega le po zunanjih znakih. Molitve ni znal, saj ne v cerkveno-jezikovni obliki. G. veroučitelj je bil nevoljen, razgret in razvnet je kaznoval dečka po izjemi § 24, ki po nekod že velja, o kateri pa deček ni imel pojma. Zastrašen je izostajal deček iz šole, roditelje pa prosil, da mu dovolijo ostati doma, kadar je bila pričakovati veroučna ura. Kje pa je ostal «Oče naš»?

Velike zmotnjave in nesporazumnosti so bile posledice temu ravnanju. Toda kje tiči moment pregrehe? Pri otroku, pri roditeljih, pri veroučitelju? Govoril sem o stvari z g. veroučiteljem, ki pa je poudarjal stališče avtoritete napram dečku.

Moje mnenje je bilo, da je bila duševna razdalja med dečkom in veroučiteljem takšna, da ni bilo mogoče govoriti o ugledu. Deček se je videl in čutil nesrečnega pred veroučiteljem, ker je doživel neprijaznost, in sramoto in strah in bolečine, katerih ni zaslužil. Občutil je menda celo polno krivico. — Bil je žrtev popolne nesposobnosti in neznanja v poučevanju in odgojevanju.

Pa dovolj na tem. Mi učitelji pa poznamo človeško bitje, človeško dušo do najfinejše strune, do zadnjega vlakna. Tako debelih pedagoških hib pa mi ne storimo. Saj vemo vsi, da moramo postopati «natur- in kulturgemäß».

Smo li mi tudi kaj občutljivi, razdražljivi, nervozni?

Pred leti sem sodeloval z g. učiteljico. Vlekla sva, kakor in kolikor se je dalo. Nekega kritičnega dne v odmoru ob 11ih je potrkal nek «korenitejši» deček iz II. r. na duri I. r., češ bo li šla g. učiteljica «iz hišice»? Posrečilo se mu je. Pred durmi svojega razreda zaslišim močni krič: «Nemnež, tamle trkaj na one duri, ne pri meni». Predno je namreč deček mislil, je odprla učiteljica duri. Ko stopim iz razreda me pogleda učenec, učiteljica pa me naprosi, da prepovem svojim učencem takšno predrznost.

Ravnotežja nisem zgubil, reč se mi je zdela premisleka vredna. «Potrpite malo gospodična! Morebiti pri tem ni zlobnosti ali nagajivosti zraven» si mislim, učenca pa resno pogledam in mirno vprašam: «Deček, zakaj si pa trkal na duri?» Učenec, držeč kos kruha v roki, odgovori samozavestno: «Ta kruh sem hotel sestri dati.» «Lepo, da tako skrbiš za sestro, pa lahko bi oddal kruh opoldne» rečem jaz učencu ter mu namignem iti v razred. «Mislite, gospodična, da je deček, ki ni nikdar prej trkal na duri Vašega razreda, nagajiv in zloben ali predrzen» vprašam g. učiteljico. «Tega ne morem trditi, a vsled navadnih otročjih nagajivosti človek ne pomisli, kaj bi bilo ravno umestno govoriti» mi odgovori pomirjena učiteljica.

Še danes ne vem, je li deček trkal na duri radi sestre v 1. r. ali z namenom dražiti učiteljico. Toliko pa smelo trdim, da je bilo postopanje z dečkom nepremišljeno in kvarljivo. Z mirnostjo in resnostjo v zvezi z doslednostjo prepričamo, z razdraženostjo se osmešimo, nikdar pa ne odgojimo.

V svojem razredu imam dečka, ki je glede na znanje eden najboljših in reden obiskovalec. Mati je vdova in skrajno ubožna, četudi skrbna. Misli malo, govori pa mnogo. Lika in pika svojega sina od zore do mraka. Jezična je mati in hudo jezičen je njen sin. Tepen je več kakor sit. Šiba sicer novo mašo poje, a v tem slučaju se bo ta rek izjalovil. Pa ko bi vedel, da radi mojega ravnanja ne bo nove maše, pretepal bi dečka tudi jaz po izjemi § 24.

Bilo pa je tako. Pisali smo. Deček ni pisal, četudi je imel reči, zvezek in svinčnik. Videl sem, da je bil nevoljen. Opominjal sem ga zaman. Koncem pouka odpustim vse druge učence, a temu dečku napovem, da mu sicer nočem jemati časa za domače delo, da pa to važno nalogo mora napisati. Brez ugovora se je lotil naloge, obraz pa mu je bil temen in izrazit. Pričakoval sem erupcijo notranjih sil. Odpustim ga po preteku $\frac{1}{4}$ ure. Deček ukrene okoli oglja na stopnice, jaz tiho za njim. Ko misli, da je varen, malo postoji, trenutek posluša, a ko ničesar ne sliši, reče tiho: Piši me . . . . ! Oddahnil si je, upadla je jeza, maščeval se je sirotek, kakor je vedel in znal. Potem jo je pobrisal. Prihodnji dan ga nisem pričakoval v šolo. Pa ostal mi je zvest in prišel je. Ovadil mu nisem veselja na njegovem pozdravu. Rekel sem mu približno to: «Rad prihajaš v šolo, radi tega dobro, napreduješ. Gladko čitaš, lepo pišeš, hitro računiš i. t. d. Nekatere besede pa slišiš na različnih krajih od različnih ljudi, ki niso lepe. Vem, da se tudi tebi ne dopadajo. Pa v jezi človek dostikrat nepremišljeno govori, ker jeza človeški duh omami, luč pameti ugasne. Dragi! Pomni, da jeza najboljše in najmočnejše ljudi stori nesrečne. Le pomiruj se, in pomisli, da si močen, kadar sebe premagaš.

Vidim Vas, dragi bralci, ki oporekate takšni moralni propovedi in ne pričakujete nič od nje. Morebiti nekateri celo mislijo, da v takšnih slučajih trpi učiteljeva avtoriteta, katero rešujemo le z izjemo § 24. Pa po robu se Vam postavim in rečem, da sebe nisem razdražil, a dečka sem pomiril. Bral sem v njegovi duši, a deček je mene spoznal. Dokazov imam.

Nekateri pedagogi so mnenja, da otrok ne moremo odgojevati po razlogih pameti. Temu nasproti trdim, da otrok tudi ne moremo odgojevati po razlogih nespameti. Kaj pa kazen in strah? Nista li sredstvi odgoje? O tem bomo govorili pozneje obširno. Tukaj si dovoljujem cenjene bralce in bralke opozoriti le na nasprotno teh le pedagoških rekov: «Šiba novo mašo poje» in «Modremu očetu ni treba šibe strahovalke.»

Vrnimo se na polje razdražljivosti. Smo li torej učitelji nervozni? Učnih oseb je menda 99⁰/₀ razdražljivih, ne rečem pa, da je 1⁰/₀ nerazdražljivih moja malenkost.

Ko je bil učitelj še otrok izven šolske dobe, so ga likali in dražili roditelji in drugi ljudje. Pravili so mu, da bo prišel v šolo, kjer ga bo učitelj «ajcal» ali mu nalil na r . . . V ljudski šoli se ga je lotil učitelj, kateri je vsled mladostnih napak ali življenskih skrbi in težav izgubil vse pojme o veljavi človekoljubja, ki je postal nevedoma «mizantrop». Na učiteljišču ga objamejo prenapete zahteve, morebiti skrajne pedantnosti, morebiti tudi glad in drugo pomanjkanje. Odgoja bodi njegov ideal, in ideal bodi njegova odgoja. Pa človek obrača, narava pa obrne. «Nitimur in vetitum semper cupeniusque negata» ostaje vedno resnica; po domače: «več prepovedi, več pregreh». Bled in na živcih bolan stopi mlad mož za bornim kruhom. Stotero oči ga gleda, stotero ušes ga sluša, stotero src ga sodi!

Vstanite! vsedite! Tablice na klop 1, 2, 3! Pišite v čitanki str. x od y naprej ter podčrtajte samostalnike! «Ne bom pisal» pravi deček. Učitelj voha nagajivost, zlobnost, lenobo i. t. d. Splavalo je veselje, splaval duševni mir. Zastor se dvigne, žaloigra prične. Učitelj je «iz hišice». Krepko in močno nastopi, srce mu bije hitreje in močneje, pljuča delujejo in dihaajo zdatneje, noge stopajo trdneje, dlan pa čuti svoj poklic. Duh vskipi in premišljuje na vse strani, a časa primanjkuje. Kaj? Ne bo pisal? Takšen otrok se meni ustavlja? Kam pride moj ugled? To otroče ne upošteva, ne ceni mojih ukazov? Tukaj ni govora o človeški dostojnosti. Kakor sem, tako tje. Pri tem velja izjema § 24. Torej le pojdi, da dobiš plačilo, katero je primerno tvoji nespridnosti! Učenec dobi plačilo, trpi in misli po svoje, učitelj trpi in misli po svoje; oba pa ne mislita, kam sta zabredla in kaj dosegla. Resne poteze na učiteljevem obrazu tolmačijo dovolj njegov duševni nemir, njegove besede se vglobijo v otroško srce

čuti, ki da ga ne gladi prijaznost. «Med nama ni prijazne zveze», misli deček, ko se bliskajo jezne oči ali ko se mu potočijo solze iz njih. 80 jih sedi. Gledajo vsi, se čudijo, smejejo, strmijo. Ustrašijo se nekateri in se tresejo, drugi se rogajo na tihem. Zlobni so in ne neusmiljeni! Načrti se kujejo, misli zore, a prave oblike še ne dobe. Mojega brata, mojega sosedu, mojega tovariša, prijatelja i. t. d. je dosegla takšna sramota? Tudi jaz ne bom pisal. Drugi prizor žalostne napoči. Prizor za prizorom se vrši, na boljše se nič ne spremeni, le učitelj trpi ter si celo večnega miru želi.

To bodi približna slika občevanja razdražljivega učitelja z učenci, o katerih se domišlja, da so nagajivi in zlobni. Takšno postopanje dan za dnevom in leta naprej mora uničiti itak slabo živčevje razdražljivca. Kap ga zadene, nekaj solz se polije za njim — tovariši mu zapoje «Blagor mu» in «Nad zvezdami», postavijo mu znamenje pijetete, občiren svet pa se ne briga zanj. Žalostna je pri koncu. Pozabljen si, dragi tovariš, v teku let. Na tvojem mestu stoji in trpi drugi, kateremu tudi izpodleti, če preveč glavo obteži.

Že mnogo let opazujem svoje in delovanje gg. sotrudnikov, odgojevalne vplive občinstva, familije, cerkve, države i. t. d. pa tudi napake mladine in njih vzroke.

Danes trdim, da uteži učiteljsko delo najbolj dušna razdražljivost, ki ne upošteva otroške narave, ki marveč vidi in sluti povsod in vsikdar nagajivost in zlobnost, kakor vidi in sluti lovec za vsakim grmom zajca. To prepričanje sem si priboril in pridobil najbolj iz svojega postopanja in ravnanja z različnimi učenci v različnih razmerah in časih.

Tudi sem od nekdanj tihoma opazoval govore in dejanja roditeljev i. dr., po katerih so hoteli ali nehotel na otroke pred šolsko dobo ali v šolski dobi odgojevalno ali poučljivo vplivati. Lahko pač rečem, da 90⁰/₀ ljudi ne pozna človeške duše, ne pozna ne smotra ne potov in sredstev odgoje. 90⁰/₀ ljudi ne čisla otrok kot enakovrednih; otroci so le nekaka nadloga pri hiši, ki se prezira pri vsaki priliki, ki stoji po veljavi za konjem, volom i. t. d. Otroci so neka malenkost, ob kateri marsikateri oče ali drugi poskuša svoje silno pretežje s pestjo, s šibo, s puhlimi in praznimi besedami, z raznimi imeni i. t. d. Da po takšnih vplivih ne morejo biti otroci kakor si jih želimo, je pač celo naravno. Neprav pa je, ako iščemo vzrokov vseh slabostih na otrocih; neprav je, ako se nad njimi razburjamo, kažemo nevoljo in jezo, stopamo celo za ljudmi, ki o odgoji nimajo pojma, pritegujemo njihovim odgojevalnim sredstvom i. t. d. Živimo v dobi, ko si žele odgojitelji-strokovnjaki, poznavalci človeka spremembe § 24., da bi si delo olajšali, z «nagajivci» lažje izhajali, duševne hibe nagajivosti in zlobnosti pa z izjemami § 24 izkoreninili. To sredstvo odgoje je po ceni, ne zahteva velike bistrumnosti, ne odgojevalne spretnosti — le lotimo se ga, bližali se bodemo nekdanjim idejalom človeštva.

Tudi o tem bomo svoječasnó govorili obširneje. Tukaj le pripomnimo, da so težnje in želje po spremembi § 24 za učiteljstvo vsaj jako označilne. S tem dokazujemo svojo nemoč, ki pa ne izvira iz «otrok» ampak iz raznih nedostatnosti pri nas ali drugod. Takšne želje so sad nevoljnega duha, ki hoče zlo z zlom potreti, ki ne pomisli, da je telesna kazen fizična, slabost pa duševna zmota, katero odpravimo ali popravimo le z duševno vrlino. Ko bi želeli in zahtevali odgojitelji od javnosti, da poskrbi za splošno odgojevalno sposobnost, da odpravi neštetilne slabe vplive na mladino, napredovali bi in ne prodali interesov človeštva. Tako pa, cenjeni bralci, jadramo tje, kjer smo že bili in kjer se nismo počutili srečne. Verjamite, da tudi mladina ne hrepeni po šibi, četudi je vihrava, živahna na sebi, nagajiva, zlobna le v sledih nagajivih in zlobnih ljudi ali vzrokom razdraženih življenskih razmer.

Vstopimo na torišče domače odgoje. Opazujmo občevanje starišev z otroci in vprašajmo, se li položi tamkaj seme do jezičnosti, razdražljivosti i. t. d.

(Dalje prihodnjič.)

POEZIJA V SLOVENSKI URI.

DR. K. OZVALD.

I.

Misel, da je poezija «poslanka mila iz neba» in da je od božanstva navdahnjen pesnik njen srednik med nebom in zemljo, njen svečenik in namestnik na zemlji, izrazila se je menda že neštetokrat od različnih pesnikov v različnih, bolj ali manj duhovitih inačicah. A jaz bi želel tudi pesniku takega namestnika, vsaj za en del njegovih podložnikov: tak namestnik mu bodi v šolski uri učitelj, ki posreduje to «kar je gledal in čul pesnik zamaknen v nebo» mladinskim dušam. Na njegova usta naj govori pesnik k mladini, poezije žejnim srcem, da bo sleherna žilica v njih utripala slično pesnikovemu v tistem trenutku, ko se mu je v duši porodila «glasnica čustev in želja». Nikakor tak namestnik pesniku ne bo odveč, zakaj

«Gedichte sind gemalte Fensterscheiben;
sieht man vom Markt in die Kirche hinein,
da ist alles dunkel und düster.
Kommt aber nur herein,
begrüßt die heilige Kapelle,
da wird's auf einmal farbig helle!»

(Goethe).

Tako enolično, temno steklo, brez posebnega dojma na gledalčevo srce se mi zdi pesen, v katero se, ko si jo prebral ali slišal, iz tega ali onega vzroka nisi poglobil v toliki meri, da bi se kolikor moči popel na stališče, na katerem jo je pesnik spočel. In te ovire, ki branijo vstop v svetišče, odstrani učitelj! To je edina njegova, a zato toliko resnejša, sveta naloga pri razlaganju pesni. Kot svečenik nastopi, razmakni duri, popelji duhove v tempelj in božanstvo se jim razodene v vsem svojem veličanstvu. Pojasni položaj in nagib, ki sta vdahnila pesniku pesen, in umotvor bo zgovornih ust sam spregovoril vsem jasno besedo, a mlada lica bodo zažarela, ker je srce občutilo, česar «gledalo ni oko, uho ni čulo posvetno».

Vzorna v tem oziru, menda ne prekošana je razlaga sedmero Goethejevih pesni, kakor jo je priobčil F. Bauer v Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1894, str. 704 in 969 pod naslovom «Sieben Gedichte Goethes, nach ihrem Gedankengange erläutert».

Namenjen sem, če mi g. urednik razmakne predale «Popotnikove»,¹ tukaj priobčiti dvoje, troje slik, kako si predstavljam razlago naših pesni v šolski uri. Začetek pa naj tvori veličastna Gregorčičeva oda «Oljki».

*

Oljki.

(S. Gregorčič).

Starka zima je prikimala v deželo in čez noč padli snežec je pobelil tudi vinorodne griče vipavske. Žvižgajoča burja, ki je vpeljala čmerikavo starko, je spihala zadnje orujavele liste tudi z drevja «pod južno trto» ter prisilila deco narave, da zleze pod mrzel kožuh, ki ga je čemernica vrgla raz se ob svojem prihodu. Le enemu otroku narave neljuba priseljenka ni mogla nahuditi. Kakor nje osornim pogledom v posmeh se dviga tam «v vinskem bregu» zeleneča oljka, češ: kaj mi moreš? Pesniku, motrečemu naravo v zimskem snu, se pogled ustavi na zelenem drevesu, katerega krog in krog obdajajo žalujoči bratci in sestrice, ki niso mogli kljubovati kruti starki. Kajpada prija ta pogled njegovemu očesu in kaj čudo, da se izvije radosti prikipavajočemu srcu nežen pozdrav:

Drevo, rastoče v vinskem bregu,
lepo zeleno v belem snegu,
predrago oljkovo drevo,
pozdravljam te srčno, srčno!

Kakor na beli žametasti preprogi stoji zelena oljka, na preprogi, ki je razprostrta daleč naokoli, kakor daleč sega oko. A hladna je ta preproga in zamorila je življenje v naravi, kolikor ga je pokrila. Oljka pa

¹ Prav rad; le pridno jih zalagajte.

se počuti nekam dobro na tej hladni, življenje moreči preprogi. Kar sama, ne da bi jo iskal, se pojavi pesniku, ki občuduje, divno sliko, nazorna prisposoba:

Ko travnat otok v puščavi
prijazno tukaj zeleniš.

Vse naokrog mrtvo, a zelena oljka polna življenja! Zato je istotako zlahka kakor prejšnja porojena druga vsporejenka:

Vojak ponosen se mi zdiš,
stoječ po bitvi na planjavi:
le njega bojni grom ni strl,
tovariše je vse podrl.

Življenje v prirodi se je moralo ukloniti «smrtni sili», a oljka stoj nad zakoni narave? Koliko neskladje razmotrivajočemu umu! Zato vprašanje:

Čemu je tebi smrtna sila
življenja moč in kras pustila?

Ali neki zato, da živa pričaš, kje spe neusmiljeno zamorjeni bratci in sestrice,

Da živ nagroben spomenik
iz mrtvih tal štrliš navpik?

Ni mogoče, ta misel ne zadovolji vspričo tajinstvenega prizora ne duha ne srca. Res, da zelena oljka na belem «vinskem bregu» nekaj govori njegovu duši, toda ne o smrti narave, ki je pred kratkim zasnivala.

Nikakor! Marveč to zelenje
oznanja novo nam življenje,
ko spet se bo pomladil svet,
ko nov razvil se bo nam cvet.

In glej ljubek, srce razveseljujoč, dokaz, da je ta slutnja prava. Ptički, ki niso v jeseni odleteli za morje prezimovat, mislijo, da je zeleno krilce oljkino prvi znak uže brsteče Vesne:

Na te iz golih tam grmičev,
zletava roj nam zvestih ptičev
in glasno v vejah žvrgoli,
meneč, da svet se že mladi!

V snegu zeleneča oljka budi pesniku v srcu krepke nadeje na novo svet pomlajajočo vigred. Zato ji nežno polaska:

In oj kako mudi rado
na tebi moje se oko!

Sveža oljka sredi zimske zamrlosti spominja občudujočega motrilca na čase, ko ni samo ona nosila lepega krilca, ko so se marveč tudi drugi otroci narave veselili svojega življenja; a zajedno mu pravi, da kmalu

dvigne svoje žezlo smehljajoča se Vesna ter zakraljuje tam, kjer se nam je za sedaj vrinila neprijazna zima. Zato jo znova prisrčno pozdravi:

Prijazno oljkovo drevo,
pomnik nekdanjih dni cvetočih,
prorok krasnejših dni bodočih,
pozdravljam te,
proslavljam te!

Iskrenemu pozdravu kot občutku ljube iznenadenosti se v istem hipu pridruži čustvo hvaležnosti. Proslave vredna se zazdi pesniku oljka radi njene dobrotljivosti napram človeku: njen sadež mu je čestokrat blagodejno hladilo na telesno rano; s skrivnostno močjo svetega olja služi liturgičnim svrham; že nekdanji gladiatorji so krepili svoje mišice z nje oživljajočim sokom za kruti boj; njeno olje nam rabi za svečavo. Zato jo proslavlja:

Ti v rane vlivaš nam zdravila,
svetostna nam rodiš mazila,
oživljaš nam telesno moč,
proganjaš z lučjo temo noč. —
Proslavljam te! —

A tudi vznesen simboličen pomen ima oljka za človeka: ona mu je znak miru in sprave in to že izza davno davno prošlih vekov vesoljnega potopa.

Miru podoba ljuba ti
ljudem si že iz davnih dni.
Naš rod se ves je bil pokvaril
in modri Bog se je kesal,
da je človeško bitje stvaril.
Zato pa vse ljudi končal
v pregroznem, splošnem je potopu,
zanesel malemu le tropu.
Ves rešeni človeški rod
tedaj en sam je nosil brod.
Kdo ve, če ta vbeži pokopu?
Nad njim mračno, temno nebo
in krog in krog brezdanja voda,
a rešnega nikjeri proda —
strašno, strašno!
Kdaj ta brezbrežna voda splahne?
Kdaj srd neba se vpoकोji?

Mar, Bog na veke se jezi?
O ne! Dih božji toplo dahne
in voda gine, pada, sahne
kakor pred solncem sneg kopni.
In glej, iz vode se sušeče
drevo priraste zeleneče,
golobček bel se nanj spusti,
na drevu kljuva, kljuva, pika,
in ko z drevesa odleti,
v rudečem klunu zeleni
mu oljkova mladika.
Kako je pač brodar vesel
goloba z vejico sprejel!
To vejo z oljčnega drevesa
So do človeškega rodu
poslala blažena nebesa
v poroštvo sprave in miru! —

Oljčna vejica je bila vidni znak pravomočnosti mirovne pogodbe, ki jo je Bog sklenil s človekom po občnem potopu. In svojega pomena ni zgubila do naših dni, nego

Miru simbol si tudi nam!

Tudi v naših dneh je oljkina kitica ob stoterih prilikah blaga srednica miru med človeškim rodом in dobrotnimi nebesi. To tajinstveno moč pa prejme iz svečenikovih rok, blagoslovljena na «oljčno nedeljo».

Glej, prišla oljna je nedelja	a bolj še sreče solnce sije
in polne srčnega veselja	otrokom z lic in iz očes
vrvijo trume v božji hram.	skoz senco oljkovih peres.
Odrastle zreš in otročiče,	Pristopi starček sivolas
nesoče oljkove snopiče,	in blagoslov nebeški kliče
če ne, mladike oljčne vsaj:	njegov srčno moleči glas
svetišče zdi se oljkov gaj.	na oljčne veje in snopiče,
Skoz okna solnce božje lije	o, naj te oljke, kjer bi bile,
v ta gaj svoj zlati žar z nebes,	bi blagoslov in mir delile!

Oljka je preiela tajno moč božiega blagoslova od zgoraj; a ne bo je neplodno zakrivala, ne, širila jo bo povsodi, kamor jo nanese roka človekova:

Da, oljkove mladike te
mir bodo in blagost rodite,
ko hiše, vrte in polje
blagoslavlja je pokrope.

Poln globokovernega zaupanja je kropil ratar na velikonočno nedeljo svoje polje. In

Glej po kropljenju njivo, trato,
kako razvija njih se kras!
Kako se ziblje žito zlato,
kako je poln pšenični klas!
Pod srp že sili, sili v pas
in drevje to — kako bogato!
O srečni kmetje, srečna vas!

Blagoslov nebeški, porošen z oljkine mladike, je spremljal, pospeševal ter zoril rast po žitnem polju in sadonosnih vrtovih od prve pomladi do soparnih dni srpanovih. Najlepši upi polnijo še opoldne dušo kmetiču,

Pa, oh — kaj se temni nebo!
Pod njim se megle temno sive
vale črez vrte, trate njive
grmeč grozno, preteč strašno!
Pred selsko kočico kleče
otroci, starčki in žene,
z boječim, solznatim očesom
k oblačnim, mračnim zro nebesom
glasno ihteč,
k Bogu moleč.

Ledeni bič je zamahnjen nad bogatimi sadeži, družina glasno moli, naj ga roka božja umakne,

A hiše skrbni gospodar	In sveti dim se k nebu dviga
mladike oljkove sežiga,	in glej, preteči prej oblak
da vmiril grozni bi vihar.	na polja vlije dež krotak.

Dim, ki ga je poslal proti nebu pohleven plamenček oljkove vejice, je umiril jezo prej žugajočega oblaka: namesto pogubne toče se vsiplje na zemljo oživljajoč dežek. Tako je potolažila oljka vihar, ki se je pripravljal nad prestrašenimi vaščani. A s hujšimi posledicami grozi vihra, ki na polno različnih načinov brez prestanka divja med Adamovim zardom, užigajoč mu strasti, da se v krvavem boju narod vzdigne nad narod, da brez prevdarka močnejši tlači slabjšega, da sosed okamenelega srca ne čuti, kako mu trpi sosed... Da bi se tudi na to nevihto raztegnila blažilna moč oljčnega peresca, želi pesnik v svojem, najblažje človekoljubnosti polnem čustvovanju:

O, da bi ti, mladika mila,
nevihto tudi vtolažila,
ki burno hruje med ljudmi,
ki v srcu strastno nam besni!

Sila brezmejnega, človeštvo semtertja podečega viharja zdela bi se plemeniti duši nekoliko skrhana že s tem, da tajna moč oljkove vejice objame vsaj pesnikovo vznemirjeno srce:

Da meni vsaj bi jo vmirila!

In s proroško slutnjo v srcu govori pesnik zeleni oljki v zasneženem vinogradu:

Srce mi pravi, da jo boš,
če prej ne, ko me boš kropila.
Pred duhom vidim nizko sobo,
a v sobi blede sveč svitlobo;
med svečami pa spava mož,
bled mož, ogrnjen s plaščem črnim,
ki s trakom je našit srebrnim.
On trdno spi, nevzdravno spi,
strudila težka ga je hoja.
Moža pa množica ljudi
z mladiko oljkovo kropi,
želeč mu večnega pokoja.
Oj bratje, ko se to zgodi,
tedaj končana pot bo moja
in konec bo težav in hoja,
tedaj potihne za vsikdar
srca mi in sveta vihar!

Kakor niz biserov, vseskozi naravno, rekel bi same od sebe se vrstijo v tej slikoviti, glasbe polni odi pesniku misli in čustva ob pogledu na zelenečo oljko, ki se dviga sredi vinskega griča, zagrnjenega v mladi sneg: pogled na oljko in izražen ji pozdrav, njena koristnost, nje simboličen pomen za človeka od najstarejših časov do naših dni, pesnikova vizija.

IZ I. MEDNARODNEGA KONGRESA ZA ŠOLSKO HIGIJENO V NORIMBERKU L. 1904.

PIŠE FR. KOCBEK IN M. J. NERAT.

(Dalje.)

V.

Nastopil je frañzoz Pavel Le Gendre iz Pariza ter predaval o temi «Des reactions reciproques entre élèves et maîtres an double point de vue des maladies contagienses et des influences morales». — Njegov govor podamo v obširnem posnetku, ki nam ga po izvrniku priskrbi gosp. I. Pistravec, prihodnjič. — Za tem je prišel na vrsto

VI.

Angleški govor: «What is most required in School Ventilation.» (Po angl. izvirniku posnel g. prof. Jerovšek).

Jakob Kerr, M. A. M. D. D. P. H. Camb., glavni zdravnik šolskega zastopništva za London pripoveda, kako ga je pred kakimi deset leti neki učenjak, prav šolski prijatelj, opozoril na važnost mehaniškega zračenja, ki se do tedaj njemu ni zdelo tako važno za šole, ki stoje izpostavljene vsem vetrom. Kerr je spoznal šele pozneje resničnost omenjene trditve in je sedaj prepričan, da je zračenje izmed vseh zdravljenja se tikajočih vprašanj najnujnejše.

Kar hoče sporočiti, je pa samo odlomek vseh skušenj po ljudskih učiliščih. Tehniških podrobnostij ne more podajati, pač pa obča načela, ki pa naj veljajo o šolskem zračenju po izkušnjah šolskega zdravnika.

O zračenju se res mora govoriti kakor o stvari važni za življenje, kajti naše življenje je odvisno od vednega dovažanja svežega zraka. Življenje je vrsta kemičnih izprememb izmed katerih je najvažneje okisavanje (oksidacija), ki se kaže v izločevanju kisika, ki ga sezamo v pljuči, na katerega mesto stopa ogljikova kislina, to je ogljikov dioksid, ki ga človek diha iz pljuč. Pod našim podnebjem se izpremeni tudi toplota tistega zraka, ki ga dihamo iz pljuč, ker se pozdigne skoro do telesne toplote.

Tudi vlažnost zračna se poveča, kajti zrak iz pljuč je poln vodene pare. Nasproti z zrakom vlečemo v pljučih prah in bakterije. Te mikroorganizme nosne kožice ugonobljajo. Zato poleg drugih razlogov zahtevamo, da se otroci uče dihati skozi nos, ne skozi usta že od prve dobe šolskega obiskovanja.

Najbolj pomenljiva izprememba v zraku iz pljuč je, da stopi velika množica ogljikove kisline na mesto kisika, ki se je porabil. Dasi pa je pomanjkanje kisika v mejah navadnih razmer brez učinka in dasi ogljikov dioksid utegne na primer po nekaterih tovarnah za kemiške izdelke biti v

štirikrat do petkrat tolik, kolikor se ga je kedaj našlo v izdihani nesnagi brez zlega učinka na delavce, se v zraku, ki ga je onesnažilo dihanje, nahaja ogljikov plin v nekem razmerju proti drugim nesnagam in se da lahko meriti. To razmerje podaja koristno in primerno kazalo za znesek drugih stvorov in se sme imenovati dihalna zrakova nesnaga.

Ravnanje za zasledovanje CO₂ je važno, ker je stareje nastopanje, odvisno od tehtanja ogljikovega dioksida, katerega je posrežala določena količina zraka, zelo točno, ali neporabno za šole.

Pred kakimi šest leti mi je služilo jako površno postopanje pri razmernem določanju ogljikovega dioksida o znanem prostoru, ali o njem mi ni treba poročati, ker je na njegovo mesto stopilo hitro in ukusno postopanje Haldaneovo, ki nam dopušča točno število volumov ogljikovega dioksida v 10000 volumih zraka naravnost čitati s priprave. To olajša zasledovanje.

Dalje se da zbrati zrak v majhne steklenice, ki merijo 40 do 50 cm³, in odnesto, da se ocenijo, kadar imaš čas. To ravnanje pripušča meriti zračni položaj vsako drugo ali tretjo minuto če je treba.

Znesek CO₂ plina v svežem zraku je presenetljivo stalen po najrazličnejših krajih in ne preseza 35 na 10000 volumov. Po velikih mestih naraste do 4 ali celo več. V zdravih hišah se meni v obče, da ne sme presezati 6 volumov. Po šolah je dovoljenih celo do 10 volumov na 10000 kakor maksimum, toda jaz sam sem meril neko sobo proti koncu dnevnega pouka in našel 37 delov. Najbrž je 16 poprečni znesek.

Zrak iz pljuč ima v sebi druge škodljive, nekateri pravijo, zelo strupene stvore. N. pr. poskušnja na miših, da se vidi strupen učinek. Njihovo bistvo se da popolnoma določiti. Tehtati ali meriti se ne dado. Plinaste tvarine iz ust ali kože, kakršnekoli so, tvore silno majhne količine. O njihovem učinku pa ni dvomiti, vendar so morebiti večinoma osebnega pomena. Kdor dela v slabo prezračnem prostoru, se ne zaveda, da se zrak kazi; tujec pa, ki stopi v prostor, ovoha, da celo okusi zoperno zadržnost; ta duh in okus vzbujata gabež, medlevico, da celo kozlanje.

Večkrat se pokaže položaj zastrupljenosti, ki mora izdatno ovirati poučevanje, ker se otrok mora braniti proti zaspanosti.

O slabo prezračnih cerkvah je znano, da povzročajo take položaje, in na slabo prozračnih železnicah na elektriko, ki prevažajo tisoče potovalcev vsak dan po tesnih cevah 25 metrov pod Londonskim tlakom, je očevidno zaspanost še navadnejša ko po cerkvah. Verjetno je, da enolično zvučanje in toplota vzbujata zaspanost v obeh slučajih, toda glavni provzročitelj je izprijen zrak.

Mimo teh učinkov izprijenega zraka, da peša pozornost, da pojema dovetnost in razumevanje, torej trpi vzgajanje, je treba pomisliti še marsikaj drugega. Učenci hitro rasejo, desetletna učenka n. pr. rase hitreje

ko v kaki drugi dobi, v tem času morajo redivne priprave delovati najboljše; toda kdorkoli obrača svojo pozornost na učilišča, bi moral popisati dosti strani, da bi zabeležil vsakega anemičnega otroka, in sušici v mladih letih nadeluje cesto tako slabljenje življenske sile. Razred, ki ga je zdravnik sestavil iz zdravih otrok, vendar pozneje neredko ima v sebi slučajne pljučne sušice.

Otrok v rasti je najbrž bolj izpostavljen škodljivim učinkom izprijenega zraka ko dorasli učitelj. Mnogo mladih otrok kaže pojave propadajoče sile, ko začne zahajati v šolo. Živčevje se redi slabo, to pa vodi do oslabelega živčevja in mladostne hysterije. Taki otroci so zdravi, če jih vzameš iz šole, ali brž ko začne pouk znova, zopet pešajo. Po jutrih jih skoro ni mogoče vzbuditi. Jed jim ne diši, ne morejo zajtrkati, tu in tam bruhamo. Boli jih glava kakor zastrupljenca. Vse kar slabi človeka hujša te prikazni, ali v bistvu so to učinki bivanja v učilišču in najbrž izvirajo v prvi vrsti iz slabega zračenja.

Da se iznebimo učinkov izprijenega zraka, je treba pogledati na naravni položaj. Na Angleškem pač, veter povprek prehití 10 čevljev v sekundi in človek, katerega površje meri okoli 9 kubičnih čevljev, na uro pride v dotiko s 324.000 kubičnih čevljev zraka, če ga izpostaviš vetru. Če pa ni vetra, se zrak razteza, če ga segreješ in ker je vodeni sopar ležji kot zrak, katerega izpodriva, sili vlažen gorek zrak, kakor ga dišemo navadno iz pljuč, k vrhu, na njegovo mesto pa priteka težji mrzel zrak. Tako vsakdo skrbi za prezračevanje, razven če je zrak segret na 27° C kakor po Indiji, kjer brez vetra skoro ni mogoče živeti in je treba imeti pahljače.

Kjer pa se ti proizvodi nakopičijo kakor v položajih, da težji mrzli zrak ne more izpodriniti toplega zraka iz pljuč, hitro čutiš neko pobitost in neko potrebo po zraku. V sredi kake trume n. pr. se celo v mrzlem vremenu kmalu čuti potreba po zraku, zato tudi razred otrok, ki sedi na igrališču, v mirnem poletnem dnevu kmalu čuti, da je ozračje za zdravo dihanje premalo čisto.

V takoimenovanem naravnem prezračevanju premiče zrak teža, ker ali razgret zrak vzplava, ali posredno delujejo viharji.

Zrak premakajoča sila pri naravnem prezračevanju je odvisna od različne toplote znotranjega in zunanjega zraka. Po razredih je ta razlika v toploti učinek potrebnega umetnega gretja in mimogrede naj se omeni da je toplota po angleških učnih sobah okoli 6°—8° C nižja kot v Ameriki in po Evropi.

Kurjava kakega poslopja naj bi se določala vselej z ozirom na zračenje. Mnogo cevij s toplo vodo ob nizkem pritisku, ki merijo 10 cm v primeru je po občnem mnenju najceneje.

Poleg tega so po Londonu odprta kurišča zelo v navadi. Odlikujejo se po mnogočem, ker pospešujejo zračenje, ker dajejo sobi prijeten pogled;

ali imajo tudi pomankljivosti, ker neenako grejejo, ker po takih prostorih vleče, ker so draga: vse to ovira njihovo razširjanje. Koristneje so peči, ker jih je mogoče urediti tako, da vlečejo čist zrak, katerega grejejo. Take peči služijo po Ameriki in Evropi. Za majhna učilišča in posamezne sobe so najboljša zračila, ker niso drage in delajo malo sitnobe.

Plin ali kaka druga umetna razsvetljava v sobi stvarno ne pospešuje prezračevanja, ker je ves prostor nad plinovimi plameni za prezračevanje brez koristi.

Zrak, katerega je dihanje porabilo, vzplava in naloga bi bila rešena, da bi bilo mogoče odpraviti ga vzgoraj. Ali med dviganjem se zrak ohladi in pada ob stenah in oknih. Velika okna, ki jih je treba po učiliščih, delujejo kakor velika hladila, s katerih teče na otroke, ki sede blizu oken, mrzel zrak; zato bi moral biti prost hodnik med klopmi in okni.

V kaki zasebniški hiši, kjer je odmerjeno dovolj kubičnega prostora na osebo, utegne ta sestav delovati ugodno, ali po šolah nastopi naloga za urejanje zračenja, ki se ne da rešiti lahko.

Čestokrat otroci po svoji obleki niso prav snažni in tukaj v Norimberku bodi povedano, da je za preprečevanje, da se ne razširjajo nalezljive bolezni in za snažnost v obče potrebna zračna kopel; zato je klopi za več učencev, ki se po tej deželi toliko čislajo, obsoditi in priporočiti posamezne sedeže za učence. Ker je prostora in denarja dovolj, tam je postaviti posamezne sedeže ob skupno mizo.

Potrebe, ki večjajo težave za uspešno zračenje učilišč, so velika okna, ki zavzemajo četrt cele stene, nobeden otrok naj ne sedi čez 6 do 7 m od okna. Ob enem je treba upoštevati učencev pogled in posluš in učiteljev glas, tako da otrok ne sedi dalje od črne table ko 7 m. Visokost čez 4 m je potračen prostor, tako da meri tlak šolske sobe 7×8 m, to je 56 m^2 , in prostornina $7 \times 8 \times 4 = 244 \text{ m}^3$. To je po anglinčanskih pravih prostora za 66 učencev. Hladeča okna zavzemajo 12 m^2 in naloga je uspešno zračiti tak prostor, bodisi da je vreme ugodno ali ne, tako da ogljikov dioksid ne naraste čez 10 volumov v 10000 volumov in da po otrokih ne vleče. Blizu 10 ton, to se pravi 4000 kg zraka na uro mora priti v sobo. Na naravno zračenje se ni zanašati, kajti če so odprtine zgoraj dovolj velike, da more odtekati izprijen zrak, in zunanji zrak je mrzleji, postanejo odprtine vzrok, da vleče v sobo po otrokih. Zato se okna ne rabijo in odprtine na vrhu so zaprte. Vse priprave za naravno zračenje na vrhu odpovedo svojo službo in zračne sesalke ali kakor se že imenujejo imajo isto napako; o mrzlem vremenu delujejo narobe, o toplem pa ne delujejo sploh ne, in njih raba je odvisna od vetra. V kratkem po zgradbi takih učilišč se pokažejo pomanjkanja, katere naj opravljajo Tobinove cevi; njihova korist je majhna, zato je tudi navadno pozapro. Učiteljstvo je proti tem zračilom.

O vročem vremenu odrečejo službo vsa naravna zračila, če ni vetra, o mrzlem vremenu pa preprih stori, da jih ni mogoče pretrpeti; ali se med urama okna in tudi dveri redno odpirajo popolnoma tri do četirih minut izimši malo tednov v letu, se čistost zraka izdatno zajamči.

Če bi se bilo na učitelje v tej stvari zanašati, bi se dalo izdatno zboljšati zračenje; ali učitelji pokvarjenega zraka navadno ne čutijo, zato se najde malokdo, ki bi kaj storil.

Moški morebiti še, izmed 50 žensk pa gotovo nobena.

V tej stvari kakor v marsikateri drugi je angleškemu učitelju potrebna pripravljavna šola.

Tako preplavljanje sob s svežim zrakom je jako koristno za naravno zračenje; brez takega preplavljanja bo vedno po šolah bolnih otrok. Po Angleškem neprenehana raba šolskih sob celo po večerih in nedeljah stori, da škodljivost ne preneha in da le tako redno prepravljanje čisti zrak.

Tako zračenje skozi okna in dveri je po ceni. Zrak ni nikdar pregret in vselej dovolj vlažen (seveda je v njem vlaga, ki jo izhlapevajo pljuči), majhni krajevni preprihi ohranjajo čut svežosti, čeravno se zrak giblje le malo. Če pa učitelj ni zelo skrben, mu lasten čut v tej stvari pomore malo, zrak se izpridi hitro tako zelo, da je škodljiv zdravju, kakor spozna precej opazovalec, ki pride iz zunanjega zraka v tako sobo.

O mirnem toplém vremenu vsa pozornost učitelju ne pomore, če odpira tudi okna in dveri; o mrzlem vremenu pa se preprih ne da preprečiti, če se ne preneha tudi zračenje.

Če se torej hoče doseči namen in dober zrak ohraniti vseskozi, je treba zrak premikajoče sile, ki je popolnoma v oblasti.

Rabile so se velike peči, ali njihovo delovanje ni zanesljivo; zato so se opustile.

Za majhno učilišče, za posebno sobo, ali za staro učilišče, kjer je treba izprememb, daje peč z dvojnim obodom in visok dimnik boljše zrak gibajočo silo ko zračila na vrhu.

Posebni toplovodi so dragi in če se že priredijo, delajo v zvezi z mehaniškim zračenjem uspešno, če so dovolj obširni.

Prezračevalna uredba, ki ne oziraje se na veter in toploto deluje vkljub neugodnim vremenskim razmerjem ugodno, je treba nekega pripomočka, ki giblje zrak; do zdaj omenjena ravnanja so imela za podlago težo, katero pa izpreminjajo podnebne izpremembe. Edina priprava, ki ti ostane vedno v oblasti, je poraba mehaniške sile. Rabi se pahljač. Tega goni stroj na paro, na plin ali na elektriko; plinu gre prednost pred paro, ker je cenejši in ravnanje z njim lažje. Elektromotor je najboljši, kjer je dobiti elektriški tok po ceni.

Govornik razlaga različne pahljače in njihove prednosti in naglaša, da je za učilišča primeren tak, ki nikoli ne prenehava. Bolje je eden

sam ko jih več, dasi je dražji, ker teče tiho, ne stresa poslopja in deluje uspešneje. Hitro tekoči ropočejo, za to niso za šole; počasi tekoči imajo še druge prednosti.

Najbolje dela pahljač z osmerimi perotnicami, ki se obrne 90 krat v minuti, dela tiho in v uri privleče 10 ton = 500.000 kg zraka v sobo za 25 nemških pfenigov. Hitreje tekoči pahljači ne delujejo tako uspešno.

Pahljači, ki redijo zrak, praznijo sobe; ali na mesto izsesanega zraka priteka lahko pokvarjen zrak iz kletij i. t. d., kar pa ne kaže priporočati. Ta zrak se tudi ne da greti, niti navdati s potrebno vlago, niti očistiti prahu. Zato se je to zračenje jelo opuščati.

Navadni pahljač goni zrak v poslopje skozi obširno odprtino. Gle dati je, da ni na mestu, kjer bi mogel ovirati njegovo delovanje veter; odprtina mora biti precej nad zemljo, da ne vleče v poslopje prahu.

Prej ko gre zrak skozi pahljač, se precedi skozi debelo tkanino iz jute ali skozi tkanino iz konoplje ali skozi na lahko naložen koks. To precejanje ni velike koristi, ker so ta cedila navadno predebela in malo obširna. Hitro vrtenje je manj ugodno ko počasno. Nekaj vročih cevij je treba pred cedilom, da ga po zimi ne pokrije led. Zrak je treba tudi močiti. Priprave, katere opravljajo ta posel.

Pahljač ne sme biti nikdar pod kakim razredom, ker ropoče in trese, če teče še tako mirno.

O množici zraka, ki ga pripelje pahljač, ne sme biti dvoma. Precejanje in zmakanje zraka je bistveno. Zrak se pa mora tudi segreti. Zato je prišlo v navado zračenje s toplim zrakom.

Pravila za naravno prezračene sobe veljajo tudi tukaj, da zrak ne dobi škodljivih lastnosti. Greti se mora zrak blizu prostora, kjer ga je treba. Opisuje se priprava za gretje zraka. Včasih se topel in mrzel zrak privajata v posebnih ceveh in zapornice dajejo možnost da se pripušča zrak, kakoršnega je treba. To pa ni ugodno. Cevi vodnice morajo biti tako prostorne, kakor je mogoče. Odprtine naj bodo prostorne in visoko nad tlami. Odvajalnice naj se napravijo v isti steni malo nad tlami, daleč narazen in velike, dasi teorija zahteva, da bi naj bile manjše ko privodnice. Odvajalnice naj se ne zamašijo nikoli.

Samo v naravnih sistemih se zahtevajo manjše odvajalnice in tudi te delujejo včasih narobe. Pri plenumsistemu naj ste obe enako veliki. Pri tem sistemu okna niso za odpiranje in tudi duri ne služijo zračenju.

Pri plinovi svečavi je zapreti spodnjo odvajalnico in prirediti odprtino zgoraj.

Za eno nadstropje visoka učilišča je to zračenje jako primerno; za šole, ki imajo več nadstropij, pa se kažejo pogosto težave. Če odvajalnice niso dovolj velike, se pokaže rado prestajanje zraka po poslopju.

Zračni tok preneha in CO_2 v zraku rase hitro. Zato je delati na to, da tlak v kaki sobi ne ustavi toka v poslopju.

Po teoriji bi bilo najbolje ojačiti vlak skozi odvajalnice pridavši pahljač, ali pa odvajalno cev združiti z visokim dimnikom. Če se da odvajalnemu pahljaču sila, ki goni privajalnega, bi bil tlak v sobi enak in dveri in okna bi bilo lahko odpirati, ne da bi to učinkovalo na celo napravo. Šole se morajo tu pa tam preplaviti z zrakom. O zmakanju zraka se je govorilo. Ker se zrak greje po zmakanju, se mu poveča zmožnost sprejemati vlago, zato vroč zrak, ki priteka v sobo, ni poln vlage nego navadno skrajno suh.

V neki otroški šoli s slikami na lepenki ob stenah se je lepenka na voglih precej skrivila, to je bil učinek gorkega zraka.

Če poslopje greje zračni tok, se mora zrak zmakati. Če zrak nima 70% higrometriške vlage se čuti neprijetna suša v ustih in prsih in govorjenje človeka kmalu upeha.

Proti mehaniškemu zračenju šol se navaja neprijeten duh. Včasih se to res najde. Ta duh pa prihaja večinoma iz nesnažne obleke. Kar v naravno prezračeni sobi ne nadleguje, nadleguje često v mehaniško prezračeni. Da bi naj vsak učenec imel svoj sedež, se je že reklo. To vprašanje o telesni snagi, dasi važno, moramo pustiti na strani.

Glavni nedostatek tega sistema je, da zrak oddaljenih prostorov ne greje dovolj, o mrzlem vremenu ne dovolj dolgo. V začetku skoraj nasičen vroči zrak se utegne tako ohladiti ob mrzlih stenah, da se zniža pod rosno točko, da pokrije steno in opravo s tenko rosno kožico. Treba je torej še povrh kuriti po takih izpostavljenih prostorih. Tedaj pa imej zrak nižjo toploto, kar je zdravju bolj ugodno.

Še bolj resen ugovor proti mehaniškemu zračenju šol je ta, da kdor dela v takih prostorih hitro čuti pešanje močij, da se mu ne ljubi delati. V mnogih slučajih je to resnica, toda to je cela skupina vzrokov, ki proizvaja čut.

Naravno zračenje ima seboj brez števila neznatnih krajevnih izprememb toplote in vlage in hitrosti prepihov, ki učinkujejo na živčevje v koži. V primerni sili tako drezanje napenja, kakor napetost mišičevja tudi proizhaja iz takega drezanja iz kože, to drezanje učinkuje tudi na ostalo živčevje in vzbuja čut prijetnega zdravja. V mehanično prezračeni sobah nepretrgani počasen tok suhega razgretega zraka ne pripušča takega drezanja, in to najbrže vzbuja čut, da je za vsako početje treba hujega živčevskega napora.

Telesna mehanika je ustvarjena za vedno prilagodevanje, zato nepretrgano počasi pritekajoč celo ogret in vlažen zrak zmanjšava življenjske sile.

Nasprotno pa presuh kakor tudi premrzeli zrak ohladi telo in vzbuja čut, da vleče.

Če priteka čez 2000 čevljev za glavo na uro, se ne toži o tem čutu, kakor kadar priteka menj zraka. Vleče pa po šolah, kjer priteka 2400 čevljev zraka za glavo.

Kaj torej zahteva zračenje šol?

Za majhna učilišča naravno zračenje, primerno izpremenjeno. Kurjenje po pečeh, gretje pritekajočega zraka, in izkoriščanje visokih dimnikov.

Drugi sistemi, ki zračijo sobe skozi streho, skozi ventilatorje, so popolnoma nezanesljivi; kajti dočim delujejo nekaj časa v letu ugodno delujejo v drugem času neugodno, ali pa celo odpovedo službo.

Odperta okna, odprte dveri, odprti kamini, ali dimniki odvodniki v zvezi z okni pod nadzorstvom izkušenega učitelja morebiti dajejo čist zrak večji del leta, ali odrečejo, kadar jih je najbolj treba.

Pod posebnimi pogoji in po velikih učiliščih pa navedeno postopanje nikdar ne bode vzdrževalo tiste zračne čistosti, ki ne presega 10 volumov nesnage v 10000 volumov

Za velika učilišča jen aravnost mehaniško gibanje — pahljač — potrebno. Da se izogneš ropotu in tresenju, je treba velikih pahljačev, ki tečejo počasi. Da se preprečijo kratki toki po sobah se vodilne cevi morajo napraviti tolake, kolikor utrpi njih cena, in odvajalnice ne smejo biti manjše ko privajalnice. V navadnih položajih naj so privajalke visoko, odvajalke nizko, 2000 kub. čevljev za glavo na uro naj se privede zraka v sobo ne čez 60° F toplega in hitrost ob konci cevi naj seza do 300 čevljev v minuti. Pomožna kurjava v sobi z vodo ali paro se priporoča. Zrak bodi zmočen do okoli 70%.

Oblačilnišča, hodniki in stopnišča se morajo zračiti. Stranišč po angleških učiliščih ni v poslopju, zato odpade ena težava.

Če se primerja čut utrujenosti po razredih, ki se zračijo mehaniško, neprenehnemu zastrupljanju, ki se vrši večinoma po učiliščih, ki se zračijo naravno, ne morbiti dvombe, kaj je bolj škodljivo.

Govorilo se je tudi o ionizaciji plinov, ki morebiti nekako vplivajo na ohranitev svežosti v toplem prostoru.

Nasvetovalo se je proizvajati z elektriko ozon, toda ni dognano, da deluje ozon blagodejno, morebiti vpliva celo škodljivo na organizem.

V bodočnosti bo torej obveljal sistem, po katerem se izdatno dovaža malo ogret zrak s pomočjo pahljačev, drugi pahljači pa odvajajo izprijen zrak, povrh se bo kurilo in okna in dveri se bodo odpirala. Še-le tedaj se bo desegel vzorec, da bomo vzgajali krepek narod po učiliščih, v katerih bo zrak čist in svež o vsakem vremenu o vsakem času.

Da bi ta doba prišla kmalu!

(Dalje prihodnjič.)

PEDAGOŠKI UTRINKI.

IV. ŠEGA.

CXI.

Vprašanje o preosnovi učiteljišč v Avstriji straši že precej časa v vseh krogih tako političnih kakor tudi znanstvenih. Dozdeva se nam pa, da se to vprašanje še dolgo, dolgo časa ne bo rešilo, kajti merodajni faktorji se boje na višini izobrazbe stoječega in gmotno dobro situiranega učitelja.

Koncem lanskega leta se je poklonila deputacija češkega nemškega učiteljstva naučnemu ministru pl. Hartel-nu izročivši mu posebno peticijo o preosnovi učiteljišč. Peticija zahteva, da se naj nameravana preosnova učiteljišč t. j. statut iz l. 1886. postavnim potom preosnovi. Nameravani pripravljalni tečaji naj se opuste, a vsprejemni izpit naj se poostri. Učna snov učiteljišč naj se prilagodi učni snovi meščanskih šol in iz raznih predmetov naj se doseže isti cilj kakor na srednjih šolah. Poučuje naj se kak tuji jezik. Kdor dovrši učiteljišče omogoči naj se mu vstop na vseučilišče.

Naučni minister je v svojem odgovoru povdarjal: Izbera učne snovi mu ugaja. O pripravljalnici ima pa on drugo mnenje, kajti državnošolski zakon pač govori le o štirih letnikih, a to je umevati tako, da se določa 4 leta kakor najmanjše število šolskih let, ki se pa lahko raztegnejo na več let; toda besedilo tega zakona nasprotuje temu mnenju. Vsled tega se hoče napraviti nekak poskus s pripravljalnim tečajem kakor 5. letnikom in sicer v Brnu. Za to učiteljišče se napravi posebni statut, ki ga pa ni delal profesor Hirn (znan po svojem konservatizmu). Preosnova se zvrši takoj, kakor hitro se razvidijo dobre ali slabe posledice imenovanega učiteljišča. Pohajanje vseučilišč je pa mnogo odvisno od vseučilišč samih, minister ne more v tem slučaju skoro nič. Ugaja mu dalje misel, da naj se imenuje glavnim učiteljem le ljudsko- in meščansko šolske učitelje, ki so **dovršili vseučilišče**. — Torej tudi višja izobrazba!

Nekak uzor učiteljišč si je zasnoval deželni zbor nižjeavstrijski, ko je sprejel resolucijo, ki jo podajamo nižje doslovno. V celoti nam načrt jako, jako ugaja, posebno ako bodo na tem zavodu delovali možje, ki jim bode pravo znanstvo edina vodnica v njih poučevanju. Potem izidejo iz tega učiteljišča popolni možje — učitelji. Naravnost pa dvomimo, da bi avstrijska država dobila kedaj v vseh kronovinah slična učiteljišča.

Resolucija ali sklep se v svoji celoti glasi doslovno:

«Es besteht die Absicht, für das Lehrerseminar und das Pädagogium Lehrkräfte zu bestellen, die auf der vollen Höhe ihrer Aufgabe stehen, sowie für den Vortrag einiger Fächer wissenschaftliche Autoritäten der Hochschulen anzuwerben, andererseits aber fähigen Männern aus dem Lehrstande, die ihre Eignung hierzu nachzuweisen vermögen, das Studium einzelner Disziplinen am Pädagogium und eventuell auch an den Universitäten zu ermöglichen. Das Pädagogium soll in akademisch-seminaristischer Weise die Lehrer fortbilden und sich als Hochschule für Lehrer darstellen. Es wird in Erwägung gezogen, ob die

Uebungsbürgerschule für Knaben dem Lehrerseminar nicht in der Weise dienstbar gemacht werden sollte, daß sie hauptsächlich von solchen Kindern besucht werden könnte, die sich später dem Lehrerberuf widmen wollen. Auf diese Weise würde eine Anstalt entstehen, die die Vorbildung, Ausbildung und Fortbildung der Lehrer, also alle Stadien der Lehrerbildung umfaßt. Mit dem Lehrerseminar wird auch ein einjähriger Kurs für Abiturienten von Mittelschulen, die sich dem Lehrerberufe an Volks- und Bürgerschulen zu widmen beabsichtigen, verbunden werden, ein Gedanke, der hier zum erstenmal realisiert wird. Zur Beratung des ganzen Komplexes der Fragen, die die Einrichtung und Ausgestaltung der niederösterreichischen Landeslehrerbildungsanstalt in Wien und der dieser anzugliedernden Lehranstalten betreffen, wurde vom Landesauschuß auf Antrag des Schulreferenten Dr. Geißmann für die nächste Zeit eine Enquete einberufen, zu der hervorragende Fachmänner, Vertreter des niederösterreichischen Landesschulrates und Vertreter der Stadtgemeinde Wien eingeladen wurden.»

CXII.

«Domovina» je objavila v svojih številkah 17—21 serijo zanimivih člankov pod naslovom: Spoznavaj se sam! ki se nam zde tako važni in aktualni, da podajamo nekaj najkarakterističnih odlomkov doslovno v premišljevanje in uvaževanje čitateljicam in čitateljem «Popotnika». Jako dobro bi bilo, ko bi se ti članki ponatisnili in razdelili med slovenski narod.

Ker smo v «Popotniku» že itak večkrat obravnavali ljudsko šolstvo, podajamo le nekaj značilnih potez iz imenovanih člankov, ki se tičejo drugih šol, srednjih šol, učiteljišč in raznih šol za povzdigo gospodarskih strok.

a) Srednje šole:

«Srednje šole, t. j. gimnazije in realke, nimamo slovenske nobene: edini narod na Avstrijskem, ki presega število pol milijona a nima niti ene srednje šole v svojem jeziku. Da se krivičnost tega našega položaja še bolj razvidi, naj navedem še nekaj številk:

Po zadnjem ljudskem štetju 1900. leta so našeli na Avstrijskem 9,168.000 Nemcev, 5,960.000 Čehov, 1,193.000 Slovencev, 727.000 Lahov, 711.000 Hrvatov in Srbov. Srednjih šol pa je bilo leto poprej (1899.) na Avstrijskem 298 in sicer 201 gimn. in realnih gimn. ter 97 realk. Od teh je bilo 108 gimn. in 61 realk nemških, 47 gimn. in 26 realk čeških, 4 gimn. in 3 realke laške. 4 gimn. in 1 realka hrvaška, — toda slovenske niti ene ne gimnazije, ne realke (Tisto, kar v politiki dela zgago kot celjska slovenska gimnazija, je neko ravno obojče (Zwitter) ter ranžira v statistiki med utrakvistiškimi gimnazijami, kakor tudi mariborska in vse kranjske [le kočevska menda ne?!]).

Da slovensko ljudstvo razvidi, kako med Nemci in Čehi raste potreba po višji izobrazbi, in kako se vsporedno s to množe srednje šole, naj še navedem, da je v ministerijalni statistiki v šolskem l. 1903/4. bilo že 116 nemških in 51 čeških gimnazij, ter 69 nemških in 37 čeških realk izkazanih. — To je velikanski napredek v 4 letih! — Slovenci pa kakor da bi bili prikovani na edno torišče! Naše šolstvo se ne gane za korak naprej, marveč postaja kot **slovensko šolstvo** še skoro slabše. Dokaz za to naslednja izvajanja».

b) Učiteljišča:

«Učiteljišča se nahajajo v Mariboru in Celovcu z nemškimi učnimi jeziki, v Ljubljani, v Kopru in v Gorici z nemško-slovenskimi učnimi jeziki; a tudi na teh je, kolikor so nam razmere znane, uredba takšna, da se tudi ta 3 učiteljišča smejo imenovati nemška. kajti slovenščini je prostor odkazan takorekoč za vrati. In resnica ostane, da se učitelji, ki imajo vzgojevati slovensko dečo, po vsem Slovenskem vzgajajo nemški! — In mnogo predmetov, katere potem morajo po ljudskih šolah učiti slovenski, se sami slovenski nikdar niti učili niso! — Ali je možno izmisliti še bolj neumno uredbo učiteljišč? Kakšne pa morajo biti posledice temu?

Žalostno je za Slovence, da je tako; a še žalostnejše in nevarnejše za naš narodni obstanek je to, da slovensko razumništvo vseh stanov do sedaj ni še napravilo niti enega resnega poizkusa, te razmere poboljšati, za kar ima zakonito vso pravico, naravno pa kot slovensko razumništvo najsvetejšo dolžnost.

Ali mari ono teh naših razmer ne pozna? Sicer bi to bilo neopravičljivo, a pri večini ni nemogoče. — **Spoznajmo** se sami, in ako je še v nas kaj zdravega jedra, napredek potem ne bode izostal.

c) Za učiteljišči naj koj uvrstimo kot vzgojevališče «Mestno višjo dekliško šolo v Ljubljani», na kateri je učni jezik za večino predmetov slovenski, le za nemščino in zgodovino je nemški. — Torej tudi ta šola je v jezikovnem oziru lisasta. Tudi tukaj se naši «radikalni» krogi boje dejanskega izvršenja načela: vsi predmeti se morajo učiti v materinščini, sicer pa se tujih jezikov, v prvi vrsti nemščine, naj uče, kolikor le mogoče! — Za Slovence v drugih pokrajinah ni več nobenega višjega učnega zavoda za dekleta; a za Nemke, ozir. za Italijanke obstoje povsod.

(Dalje prihodnjič.)

KNJIŽEVNO POROČILO.

NOVOSTI.

Slovenska Šolska Matica v Ljubljani je svojim društvenikom podarila za l. 1904. troje knjig, namreč:

1. **Pedagoški Letopis** — IV. zvezek — uredila H. Schreiner in dr. Jos. Tomišek. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki.

2. **Učne slike k ljudskošolskim berilom** II. del, 2 snopič: Učne slike k berilom k Čitanki, II. del in v drugem berilo; Uredila H. Schreiner in dr. J. Bezjak. Natisnil Drag. Hribar.

3. **Zgodovinska učna snov za ljudske šole**. Spisuje profesor A. Apih. Četrty snopič. Natisnil A. Slatnar v Kamniku.

Oceno teh publikacij v prihodnjih številkah.

Praški Judek, Spillmanove povesti, IV. zvezek, prevel Jos. Volc, založila «Katoliška bukvarna» v Ljubljani. Broš. s poštnino vred 45 v, trdo vezane s poštnino 65 v.

Franč. Sal. Spindler: Spremljevanje k „ljudski pesmarici“, za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma. Cena 4 K. Založilo «katoliško tiskovno društvo v Ljubljani». Čisti dobiček je namenjen družbi sv. Cirila in Metoda. Knjiga je vezana ter obsega 81 komadov, prikladnih za vse čase cerkvenega leta.

Zbirka domačih zdravil, kakor jih rabi slovenski narod. S poljudnim opisom človeškega telesa. Četrti pomnoženi natis. Zbral, tiskal in založil D. Hribar v Celju. — Knjižica stane 1 K ter se dobi v «Zvezni trgovini» v Celju.

Razgled.

Listek.

Slovenskemu in istrsko hrvaškemu učitelstvu! Po sklepu upravnega odbora «Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev» v seji dne 29. dec. 1904 se bo vršila XVII. glavna skupščina dne 13. 14. in 15. avgusta 1905 v Pulju z izletom po morju v Reko in Opatijo. Predlogi in predavanja za glavno skupščino, delegacije in sekcije se morajo prijavit do 15. julija t. l. podpisnemu vodstvu; obenem naj se naznani dotični govornik. Poslane teme razglasimo takoj, ko se nam vpošljejo. Cenjene gg. predsednike «Zaveznih» društev uljudno prosimo, da uvrste v vspeored enega prihodnjih zborovanj volitev delegatov v zmislu § 7., lit e.) «Zaveznih» pravil. Delegati naj se prijavijo vsaj do 15. julija t. l. Izvolite delegate, ki se bodo glavne skupščine tudi res udeležili, da bo vsako društvo častno zastopano! Kdor že ve naprej, da ne bo šel v Pulj, naj se ne da voliti. Društvene izkaze dobe gg. predsedniki kmalu v roke. Izvolite jih izpolniti in prav zanesljivo vrniti do 15. julija t. l., da bo mogel «Zavezin» tajnik izdelati svoje poročilo. Og. blagajnike «Zavezinih» društev pa prosimo, da pošljejo «Zavezinemu» blagajniku letni donesek do 15. julija t. l., da bo mogel sestaviti svoj račun.

«Vodstvo Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev.»

V Ljubljani, dne 10. aprila 1905.

Drag. Česnik
tajnik.

L. Jelenc.
predsednik.

† **Josip Juraj Strossmayer**. V soboto dne 8. t. m. popoldne ob 1/4. uri je izdahnil svojo dušo najplemenitejši slovanski duhovnik, največi Jugoslovan. Biskup Josip Juraj Strossmayer je umrl 90 let star. Slava njegovemu spominu!

Slovenska Šolska Matica. Knjige «Slovenske Šolske Matice» za leto 1904. so se dne 27. marca 1905 rasposlale s knjigami «Hrvatskega pedagoško-književnega zbora» vred gg. poverjenikom, ki naj jih blagovolijo čimpreje razdeliti svojim članom. Z nabiranjem članov za l. 1905. naj se takoj začne. — Za povrnitev stroškov, ki jih ima Matica s hrvaškimi knjigami, naj se pobira od dotičnih članov po 10 h, in to naknadno tudi za leto 1904.

Gledališče za otroke. Na Dunaju hočejo zgraditi novo gledališče. Občinski svet ki je podaril podvzetniku stavbišče, je sklenil s poslednjim dogodbo, v kateri se določa, da se ima vsak teden najmanje enkrat uprizoriti gledališka predstava za mladež za katero se mora poslati občinskemu svetu 400 vstopnic zastoj za učence ljudskih meščanskih in srednjih šol na Dunaju.

Jules Verne. Dne 24. marca je umrl v Amiensu slavnoznani pisatelj Jules Verne. Bil je v mladosti pisar pri neki banki. Prvi njegov potopisni roman mu je uspel in ga proslavil, pa tudi obogatil. Do devetdeset zvezkov je napisal ta genialni Francoz. Njegovi spisi so bili početek nove vrste literature. Mladi in stari radi čitajo njegove povesti, ki so prevedene v vse jezike. Tudi predstavljajo se nekatera dramatisovana njegova dela. V posebno čast mu služi izrek, s katerim je sam označil svoje delo: «Nikdar nisem zapisal vrstice, katere bi ne moglo čitati vsako dete». Pisal je sploh za mladino, katero je goreče ljubil. Čast njegovemu spominu! Slovencem pa priporočamo, da si osvojijo njegova dela.

Socijalni razvoj v Avstriji. Po poročilu prof. Rauchberga z nemške praške univerze je bilo l. 1869. izmed 100 oseb v Avstriji 67 poljedelcev, leta 1900 pa samo 58. Obrtnikov je sedaj za 5% več, namreč 30% proti nekdanjim 25%. Tako vidimo tudi v Avstriji, da postaja iz zemljedeljske države polagoma industrijalna država.

Draga svetloba. Dunajska občina mora izdati 53.000 K, da se preskrbi neki šoli svetloba. Pri zidanju šole v Pfarrgasse se ni mislilo na to, da vsled preblizu stoječe sosedne hiše šola ne bode imela dovolj svetlobe. Ko so začeli v tej šoli poučevati, so uvideli, da se v polutemnih sobah ne more ne čitati, ne pisati. Občina je morala kupiti nasproti stoječo hišo za 53.000 K. Hiša se podere in šola bode imela dovolj — drage svetlobe.

Pedagoški paberki.

Najboljši učitelj. «Revue pedagogique» piše: «Nismo hvaležni najbolj učenim niti najbolj marljivim učiteljem, niti onim, ki so nas vzgajali po najboljših pedagoških pravilih, ampak tem, ki se niso ravnali preveč po pravilih, ki se niso preveč brigali za sestavo svojih učnih ur, temveč so izražali prosto svoje žive misli, svoje dojme, spomine in svoje principe, ki so umeli vzbuditi v nas zajem in pozornost za malenkostne dogodke. Kako so nam ugajala njih predavanja! Kako so vzbujali našo zvedavost, našo dušo! Oni so živeli in udahnili življenje tudi nam. In to je velika skrivnost!

Novi šolski zakoni na Srbskem. Prve naredbe o ljudskem šolstvu na Srbskem so iz leta 1836; prvi šolski zakon se je izdal leta 1844, drugi leta 1857, tretji leta 1863, potem so se izdali novi zakoni leta 1871, 1882, 1898, 1900 in 1902. V minulemu letu se je sprejel novi zakon (torej deveti za 60 let), ki je mnogo boljši od prejšnjega, zlasti v kolikor se tiče gmojnega in pravnega stanja učiteljstva. Utemeljiteljni šolski zakoni sta bila zakona iz leta 1882 in 1898. Zakon iz leta 1882 je uvedel obvezno šestletno šolo; uvedel je nadaljevalne šole; gmojno stanje učiteljstva se je popravilo; dovolilo se je učiteljicam poučevati na dekliških šolah in nižjih razredih deških šol; za večrazredne šole so se imenovali ravnateljji, za nadzorstvo šol posebni nadzorniki, ki pa niso smeli biti ljudskošolski učitelji. Posebni nedostatek tega zakona je bil ta, da učitelji niso bili varni na svojem mestu. Minister je mogel vsakega učitelja brez preiskave prestaviti ali poslati v penzijo. Za nadzornike je imenoval minister svoje stvore, ki niso niti najmanje poznavali ljudske šole. Zakon od leta 1898 je pomenil velik napredek — na papirju. Po njem so se

imele ustanavljati materske šole in meščanske šole, v ljudskih šolah pa se je imel uvesti pouk o ročnem delu (slöjd). Za šolske nadzornike so se imeli imenovati dobri učitelji ljudskih šol. Toda kako slabo so uporabljali ta zakon v dobi politiške korupcije! Kakor pri nas: boljša mesta so se oddajala kakor nadzorniška mesta stvorom vladajoče politiške stranke. Kdor je bil vladi tajni policist, dobil je najboljšo mesto in visoko dostojanstvo, četudi ni imel niti ispita usposobljenja, najboljši učitelji so se preganjali, ako niso hoteli postati vladni lakajji. Srbija je v tem sledila svoji severni sosedu. — Novi zakon pa ima končati takšne politiške spletke v šolstvu. Glavni principi zakona so: šolska obveznost traja šest let; najvišja srbska ljudska šola je šestrazrednica; v razredu ne sme biti čez 60 učencev; šolsko leto traja 10 mesecev, od 1. septembra do zadnjega junija; za šolske izlete so pripravljene posebne vsote. Učitelj ne sme stopiti v višji plačilni razred, ako ni položil po najmanjše dveletni učiteljski praksi izpit usposobljenja. Po 32-letni službeni dobi se plača vsa penzija. Prestavljanje in upokojevanje se ne sme vršiti iz službenih razlogov. Največja plača je 3600 K za učitelje in 3060 K za učiteljice. Ako služi učitelj čez 32 let, se mu plača še poveča. Pouk v nadaljevalni šoli in služba na koru se posebe plačata; ako misli učitelj, da ga je nadzornik nepravilno kvalifikoval, more prositi za spetno nadzorovanje. Tudi pri nas bi bilo zelo potrebno, da se vrše nekatere reforme v šolstvu.

Reforme vzgoje učiteljev. V «Novem Obzoru» se zavzema učitelj V. Ik. za sledečo uravnavo vzgoje učiteljev: 1. Kdor hoče postati učitelj, mora biti absolvent gimnazije ali realke. Dokler ni enotne srednje šole, naj se realke in gimnazije uravnajo tako, da traja učna doba na obeh enako dolgo. 2. Dosedanja učiteljišča se odpravijo, mesto njih se uvedejo na univerzi dvoletni pedagoški tečaji. Oba tečaja sta urejena kakor vsi drugi deli univerze. Slušatelji so akademiki. V tem tečaju naj se uči pedagogika in pa predavata vsaj 2 moderna jezika. 3. Mesto dosedanjih tečajev za učitelje meščanskih šol se uvedejo polletni ali letni tečaji na univerzah in tehnikah. Toliko se torej zahteva iz naših vrst. Le nasprotniki šolstva nam ne-čejo priznati potrebe, da se učitelju dovoli pristop na univerzo.

O skupni vzgoji obeh spolov. Skupna vzgoja obeh spolov je tako lahka v praksi, da se more reči, da je ravno praksa uvedla koedukacijo, še predno jo je zahtevala teorija. Ako opazujemo šolstvo, vidimo, da je v vaških šolah vsega ozemlja povsod uvedena koedukacija obeh spolov! To je plod prakse, plod potrebe, kajti nemogoče bi bilo na deželi pri znani varčnosti, v kolikor se tiče šolskih potreb, doseči posebne šole za pojedine spole. V hipu, ko pritisne praktiška potreba, prenehajo vsi pomisleki. Zato tudi koedukacija ni zahteva ideologov in toeretikov, ampak ravno praktiki podpirajo to vprašanje. In tudi če se ne oziramo na praktiške potrebe, moramo vendar priznati prednost koedukaciji. — Stoletja sem je gospodarilo mnenje, da je treba nujati nauk ženam v blažji formi. Temu mnenju se imamo zahvaljevati, za ono nestvorno prepričanje, da je popolnoma pravilno, ako imata mož in žena vsak svoj svet hotenja, razuma in fantazije. Ako naj se nasledki tega pogubnega mišljenja paralizirajo, potem nam preostaja v to samo en pripomoček: skupna vzgoja, in samo na tem polju je mogoče rešiti prastaro vprašanje o inferiornosti žene. Samo tedaj se bode mogel dobiti resen dokaz za poslednje mnenje, ako se bodeta oba spola na isti način vzgajala in bodeta pod istimi pogoji skupno delovala. Da se zaključuje z različno ustvarjenega telesa na različno duševno moč, v to nas dosedanje iskustvo še ni opravičilo; narobe uspehi žensk po gimnazijah svedočijo o čisto drugih pravilih. Jako popularno je mnenje, da skupna vzgoja preti razvoju nravnosti. V vsem civilizovanem svetu razen v mestih bistvuje skupna vzgoja; je li nravnost v mestih bolja? Pri moralnih ugovorih je treba naj-

preje vse to odstraniti, kar se samo dozdevno za npravnostjo skriva, kar preostaja, to se mora uvaževati. A dosedanje obširno iskustvo je izkoreninilo tudi poslednje ugovore. Amerika, Švedska, Finska, Švica, deloma Nemška in Avstralija so podale poročila, da je koedukacija zdravo sredstvo za probujanje npravnosti. Dokazalo se je, da se dečki in deklice vzajemno vzpodbujajo k marljivosti. Vsakdanji stik v skupnem delu odstranja vse predsodke in krepi npravnost. Ravno koedukacija razganja spolno napetost, nervozno razdraženost. Stik in urejeno skupno delo uvaja prijateljsko razmerje na mesto nervozne vzburkanosti. Po «Samostalnosti».

Predlogi za izboljšanje telesne vzgoje na Dolenjem Avstrijskem. Deželna skupščina dolnjeavstrijskih učiteljev je sprejela sledeče predloge, v kolikor se tičejo izboljšanja telesne vzgoje mladeži v ljudskih in meščanskih šolah: 1. Za izdelovanje novega šolskega in učnega reda naj se pozovejo k posvetovanju izkušeni učitelji ljudskih in meščanskih šol, a predlog naj se izroči svetu, v katerem bi bili učitelji primerno zastopani. 2. Državnemu zboru naj se zopet predloži zakon o obvezni telovadbi učenk. 3. S soglašanjem dotičnih ministrstev naj se zopet predloži državnemu zboru zakon o čuvanju otrok. 4. Božične počitnice naj se uravnajo, kakor na srednjih šolah. 5. Naredba o uvedbi presledkov med posameznimi učnimi urami se razširi tudi na ljudske šole. 6. Pogoj za odobrenje šolskih knjig, zlasti čitank, je, da se nahajajo v njih poučni članki o zdravstvu, zlasti o alkoholizmu. 7. V učiteljskih naj se poučuje higijena v večjem razmerju. 8. Naj se ukrene potrebno, da se v učiteljskih po večšakah poučuje o jezikovnih hibah. 9. Za učitelje in učiteljice se uvedejo tečajji o šolski higijeni. — Razen tega se priporoča uvedba šolskih zdravnikov, kopeli, skrb za mladinske igre, kopanje, plavanje in drkanje; hranjenje ubogih otrok, urejenje otroških vrtcev, počitniške kolonije; bolnice za otroke, podpora za potovanje itd. Poldnevni pouk naj se odstrani.

Počitnice šolskega voditelja. Kako naj uporabi počitnice šolski vodja, o tem pravi neki učitelj v knjižici «Svedomičy spravce školy»: Učitelj se pripravlja v počitnicah na razred, ki ga bo imel v svojem varstvu bodoče leto. Izposodi si lansko rezrednico in pomočne knjige. Šolski vodja pa je po zakonu obvezan i nadalje voditi šolo. Nima pravice se za dolgo časa odstraniti iz svojega bivališča. Ako pa vendar odide za nekoliko dni, naj pravilno uredi svoje zastopstvo. Ako odhaja za nekoliko tednov, mora prositi dovoljenja c. kr. okrajni šolski svet in naznaniti svojega zastopnika. Šolski vodja piše «Šolsko kroniko» na temelju konferenčnih protokolov in drugih zapiskov preteklega leta. Poroča krajnemu šolskemu svetu, kaj je treba popraviti, kakšnih učil je treba, na kaj se mora paziti pri glavnem čiščenju šole. Najme za par dni knjigoveza, kar je v šoli na zemljevidih, knjigah in podobah potrebno; nadzoruje mizarja, ki popravlja klopi in mize ter pobarva šolsko ploščo; nadzoruje zidarje, ki popravljajo šolsko zgradbo, in nadzoruje ženo, ki umiva pod. Uravnava šolski arhiv in zbirko nazoril. Premišljuje, kaj bi se dalo za šolo koristnega uvesti. Obiskuje tovariše, izposoja pripomočke, knjige in njih zapiske.

Kronika.

Iz hrvatskega šolstva. Hrvatska šola je imela l. 1903: 153063 učencev katoliške, 47333 učencev grške vere in 7002 učenca, ki so pripadali raznim verstvom. Izdalo se je za šolstvo 3,999.605 K, in sicer je iznašala plača učiteljev 2,849.903 K. Šolskih poslopij je bilo 1583 (1496 lastnih zgradb, 87 najetih). Učiteljskih knjižnic je bilo 1030, knjižnic za učence pa 1240. Učiteljskih sil je bilo 2490, torej na 964 stanovnikov eden učitelj. Za šolo sposobnih otrok je bilo 326.970, izmed teh je hodilo v šolo 310.549 ali 63'43% vseh otrok, torej 8'63% vseh prebivalcev.

